

ПРОИЗВОДСТВО ПО СТАБИЛИЗАЦИЯ НА ТЪРГОВЕЦА – ПРЕДПОСТАВКИ И ПРАКТИЧЕСКИ ПРОБЛЕМИ ПРИ ПРИЛОЖЕНИЕТО МУ

*Гл. ас. д-р Милена Цветковска
Икономически университет – Варна*

TRADER STABILIZATION PROCEEDINGS - PREREQUISITES AND PRACTICAL ASPECTS IN ITS APPLICATION

*Chief Assist. Prof. Milena Tsvetkovska , PhD
University of Economics – Varna*

Резюме: Предмет на настоящия доклад е изследване на производството по стабилизация на търговеца, въведено с част пета на Търговския закон през 2017 г. Разглеждат се предпоставките за откриване на производството през призмата на някои практически проблеми, които възникват при прилагането им. Правят се изводи за затрудненията, които могат да срещнат търговците във връзка с откриването на производството и неговото ефективно реализиране. С цел българското законодателство да бъде приведено в съответствие с тенденциите и антикризисните препоръки на Европейската комисия (ЕК) относно възприемане на нов подход към несъстоятелността на търговците, се правят предложения за прецизиране на правната уредба.

Ключови думи: *несъстоятелност, търговец, предпоставки, производство, стабилизация*

Abstract: The subject of this paper is a study of the proceedings for stabilization of the trader, which is introduced by Part Five of the Commerce Act in 2017. It investigates the proceedings from the perspective of some practical problems, which may arise during its application. Conclusions are drawn about the difficulties that traders may encounter in connection with the opening procedure and its effective execution. Suggestions for clarification amendments are made to align the Bulgarian legislation with the tendencies and anti-crisis measures of the European Commission (EC) regarding constitution of the financially distressed businesses.

Key words: *insolvency, traders, prerequisites, proceedings, stabilization*

Doi: <https://doi.org/10.36997/LBCS2021.153>

Въведение

В последните години в рамките на Европейския съюз се утвърждава тенденция за създаване на минимални стандарти за сигурност на правата на гражданите от страните членки и гарантиране на инвестициите. Тази тенденция е „продължение на законодателния подход в световен мащаб да бъдат регламентирани процедури, които да предоставят ефективен механизъм за стабилизиране на предприятия при наличието на застрашаваща неплатежоспособност“ (Zafirova, Бъчварова 2019: 77-78). В реализация на тази цел е и политиката за предвиждане на възможности за реструктуриране на дейността на търговците, изпитващи финансови затруднения и подпомагането им в един ранен етап с оглед предотвратяването на образуването на производство по несъстоятелност, което да осигури една по-голяма сигурност както на самите тях, така и да даде закрила на кредиторите им и не на последно място и на заетите в техните предприятия служители. С Препоръка на Съвета от 14.07. 2015 г. относно Националната програма за реформи на България за 2015 г. и съдържаща становище относно Конвергентната програма на България за 2015 г.¹ е посочено, че от особена важност за улесняване на процесите на преодоляване на задлъжнялостта на търговците е въвеждането на подходящи превантивни механизми в националното законодателство за избягване на обявяването им в несъстоятелност. Във връзка с тези препоръки бяха въведени и изменения на Търговския закон, обнародвани през месец декември 2016 г., които влизат в сила от 01.07.2017 г. С тях се създаде производството по стабилизация на търговеца, уредено в част пета. Целта на новото производство е „да се осигури възможност за продължаване на дейността на предприятието, като се постигне споразумение за начина на изпълнение на задълженията между търговеца, изпаднал във финансови затруднения и кредиторите му и по този начин да избегне съдебната процедура по несъстоятелност“ (Zafirova, Бъчварова 2019: 78). Актуалността на изследването на въпросите на производството по стабилизация на търговеца се определя от факта, че все повече търговци, особено през последните години, изпадат във финансова криза, дължаща се на обективни причини. С оглед трансграничния характер на търговските отношения следва да бъде

¹ <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/0b74e4d9-456d-11e5-9f5a-01aa75ed71a1/language-bg>

хармонизирано законодателството на отделните държави членки. На тази основа се правят изводи за усъвършенстване на материята относно прилагане на предпоставките за откриване на производството по стабилизация на търговеца с цел разширяване на възможностите за неговото прилагане и постигането на по-ефективни резултати.

Изложение

1. Предпоставки за откриване на производството по несъстоятелност

Производството по несъстоятелност се открива по молба на търговеца. Законът не поставя ограничения относно правно-организационната форма на търговеца – ЕТ, търговско дружество или кооперация, с което защитните механизми се разпростират върху възможно най-широк кръг лица. Единственото изключение е по отношение на търговец – публично предприятие, което упражнява държавен монопол или е създадено с особен закон, както и по отношение на банките и застрахователите, за които новото производство е неприложимо.

Условие, за да се открие производството, е търговецът да не е в ликвидация, тъй като тя е несъвместима с основната цел на стабилизацията – продължаване дейността на задълженото предприятие.

Основание да се открие производството по стабилизация е търговецът да се намира в непосредствена опасност от неплатежоспособност, но без да е изпаднал в такова състояние, в противен случай обявяването в несъстоятелност няма как да бъде избегнато. От опасността от неплатежоспособност следва да се отграничава опасността от свръхзадълженост, която не е предвидена като основание за приемане на мерки за стабилизация на търговеца. Съгласно чл. 762, ал.2 ТЗ, непосредствена опасност от неплатежоспособност е налице, когато търговецът, с оглед на предстоящите падежи на паричните му задължения в следващите 6 месеца от подаване на молбата за стабилизация, ще се окаже в невъзможност да изпълни изискуеми парични задължения (парично задължение, породено от или отнасящо се до търговска сделка, включително нейната действителност, изпълнение, неизпълнение, прекратяване, унищожаване и разваляне или последиците от прекратяването ѝ; публичноправно задължение към държавата и общините, свързано с търговската му дейност; задължение по частно държавно вземане) или може да спре плащанията.

ТЗ поставя ограничение за някои търговци, които не могат да се възползват от производството по стабилизация, като например такива, които не са поискали обявяване в Търговския регистър на годишните си финансови отчети за последните три години преди подаване на молбата за стабилизация. Производството по стабилизация е недопустимо и по отношение на търговци, за които вече е откривано производство по стабилизация през последните три години или е подадена молба за откриване на производство по несъстоятелност. Стабилизация не се допуска и за търговци, чиито задължения в размер на повече от една пета са към свързани лица и към лица, които са придобили през последните три години вземания от свързани с търговеца лица².

С откриване на производството по стабилизация се определят и органите, които имат водеща роля в него. Това са довереното лице и проверителят. Довереното лице е нова фигура, която е специфична само за това производство и в известна степен има функции на синдика. Той е лице с юридическо образование, което се назначава от съда. Основните му правомощия са свързани с изготвяне на доклад за състоянието на имуществото и дейността на търговеца, изготвяне на списък на кредиторите и разглеждане на техните възражения, осъществяване на надзор върху дейността на търговеца, участие в изготвянето и обсъждане на плана за стабилизация. Проверителят е факултативен орган, който може да бъде назначен и на по-късен етап, чиято основна задача е да изготви доклад за съответствието на предвижданите начини за удовлетворяване на кредиторите с финансовото състояние на търговеца.

Основна предпоставка за откриване на производството по несъстоятелност е с молбата търговецът да предложи и план за стабилизация (Тянкова 2020). В него трябва да са посочени начините и сроковете за плащане на задълженията към кредиторите; степенята на удовлетворяване, което получава всеки клас кредитори; гаранции и обезпечения, които търговецът е готов да предостави на всеки клас кредитори. ТЗ предвижда и ограничения относно съдържанието на плана, отнасящи се до хипотезите на частично опрощаване и разсрочено плащане на задълженията на търговеца. В първия случай планът

² Цветкова, Д. Производство по стабилизация – втори шанс за предприятията с финансови затруднения (<https://popovarnaudov.bg/statii/proizvodstvo-po-stabilizacija-vtori-shans-za-predprijatijata-s-finansovi-zatrudnenija/>).

трябва да предвижда осигуряване на удовлетворяването на поне 50% от вземанията на всеки кредитор, освен за тези, които са свързани лица с търговеца, които се удовлетворяват след всички останали кредитори. При предвиждане на разсрочване на задължения срокът не трябва да е по-дълъг от три години от прекратяването на производството по стабилизация. Планът за стабилизация се разглежда и утвърждава от съда в заседание с участието на търговеца, кредиторите, включени в одобрения списък, довереното лице и проверителят, ако такъв е избран. Планът се гласува от всеки клас кредитори поотделно с мнозинство повече от половината от вземанията в класа, които принадлежат минимум на повече от три четвърти от броя кредитори в класа.

С утвърждаването на плана настъпват някои особено важни последици за търговеца и кредиторите, отнасящи се до ограничаване на дейността на търговеца, тъй като се забранява изплащането на задължения, възникнали преди датата на молбата за откриване на производството, с изключение на погасяване на публични вземания за ДДС, акциз, осигурителни вноски и др. Сключването на нови сделки се допуска само със съгласието на довереното лице. Съществуващи договори, чието изпълнение ще затрудни изпълнението на предвидените в плана за стабилизация задължения на търговеца и в същото време неизпълнението му няма да причини на другата страна по-големи вреди от обичайните, се прекратяват само с разрешение на съда. Успоредно с това търговецът получава защита срещу изпълнителни действия, като висящите се спират и не се допуска образуването на нови такива. Друга последица от откриване на производството по стабилизация е, че до прекратяването му спира да тече давността за вземания срещу търговеца³.

2. Практически проблеми при откриване на производството по несъстоятелност

Въпреки че е доста детайлно уредено в ТЗ, новото производство по несъстоятелност би могло да бъде препятствано от някои практически проблеми, които могат да възникнат при прилагане на предпос-

³ Евлогиева, Б. Производство по стабилизация на търговец съгласно новата Част пета на Търговския закон (<https://pluton1.com/narachnik-na-ikonomista/2017/148-broi-3-2017/1746-proizvodstvo-po-stabilizatsiya-na-targovetz-saglasno-novata-chast-peta-ot-targovskiya-zakon-boryana-evlogieva-yurist>).

тавките за откриването му.

Основният и най-често срещан проблем за търговците е изискването производството да се открива при непосредствена опасност от изпадане в неплатежоспособност. Наистина тази предпоставка е въведена с оглед превантивния характер на стабилизацията, която следва да се проведе на по-ранен етап и планът за стабилизация да предотврати изпадането в несъстоятелност на търговеца. В същото време ТЗ дава възможност на съда да отхвърли молбата за откриване на производството на основание, че търговецът не се намира в непосредствена опасност от неплатежоспособност, а вече е неплатежоспособен или защото липсват условия и възможности за продължаване на дейността на търговеца след приемане на план за стабилизация. В този смисъл биха могли да се предвидят мерки за междинно финансиране на търговците, изпаднали във финансови затруднения, като се разшири кръгът на сделките, които могат да се сключват след одобряване на плана за стабилизация, за да може търговецът да запази поне частичен контрол върху своето имущество и управлението на стопанската си дейност. За разлика от производството по несъстоятелност (Иванов, Ал., Илиева, Р. 2013), при което се дава възможност за обявяване на недействителност на редица сделки, сключени в периода между датата на молбата за откриване на производството по несъстоятелност и датата на решението за откриването на производството (чл.647, ал.2 ТЗ), при стабилизационното производство не се предвижда аналогично предявяването на такива отменителни искове, а това също би могло да подпомогне възстановяването на финансовата стабилност на търговците⁴.

Друг проблем, който се поставя във връзка с производството по стабилизация, е във връзка с правата на обезпечените кредитори. Планът за стабилизация не може да намали размера на това, което те биха получили след плана, ако след намалението сумата на задължението е по-малка от размера на даденото обезпечение. За да не бъде поставен обезпеченият кредитор в неблагоприятно положение, той има възможност да се откаже от тази своя привилегия само при условията на опрощаване на част от дълга на търговеца, който предлага плана за стабилизация. В този смисъл с цел улесняване на постигане

⁴ Генов, Т. Практически проблеми на производството по стабилизация на търговец (<https://www.kambourov.biz/bg/publications/practical-aspects-of-trader-stabilisation-proceedings>).

на споразумение с кредиторите и подпомагане на стабилизиращия се търговец би могло да се предвиди вземането на обезпечен кредитор, който изрично се е съгласил и е гласувал в подкрепа на плана, да бъде намалено и под размера на учреденото от него обезпечение.

Наред с казаното до тук бариера пред търговците за предприемане на мерки за стабилизация на предприятието им може да се окаже и липсата на достатъчно средства за защита на интересите им. Така например ТЗ в чл. 776 предвижда възможност за отмяна на определението за налагане на ограничителни мерки единствено от състава на съда, който ги е наложил. По този начин за търговеца се ограничават възможностите да оспори преценката на съда за допустимите граници на разпореждане с имуществото му. Интересите на търговеца могат да бъдат засегнати и поради факта, че определението, с което се одобрява плана за стабилизация, не подлежи на предварително изпълнение, тъй като до влизането му в сила се препятства развитието на икономическата дейност на търговеца след одобряване на плана⁵.

Преодоляването на пречките, които се създават пред търговците във връзка със стабилизацията на предприятията им, е в центъра и на европейското законодателство. В материята на несъстоятелността „националните законодателства в Европа следват в основата си гл.11 от Bankruptcy Code на САЩ за сключване на споразумение (план за реорганизация) между длъжника и кредиторите му“ (Бъчварова 2018: 308). В тази връзка е приета и Директива (ЕС) 2019/1023 на Европейския парламент и на Съвета от 20 юни 2019 г. за рамките за превантивно преструктуриране, за опрощаването на задължения и забраната за осъществяване на дейност, за мерките за повишаване на ефективността на производствата по преструктуриране, несъстоятелност и опрощаване на задължения и за изменение на Директива (ЕС) 2017/1132 (Директива за преструктурирането и несъстоятелността). Целта на Директивата е да премахне пречките и да гарантира на изпаднали във финансови затруднения търговци достъп до ефективни национални рамки за превантивно преструктуриране, които им позволяват да продължат да осъществяват своята дейност. С оглед на

⁵ Георгиев, А. Производството по стабилизация – дълго чакана глътка въздух или капан на стабилността (<http://gramada.org/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%82%D0%BE-%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B1%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F-%D0%B4%D1%8A%D0%BB/>).

това тя предвижда в националните законодателства на държавите членки да се предприемат мерки за разширяване на достъпа и кръга от лицата до производството по стабилизация. С нея се поставя въпросът за изработването на механизми за ранно предупреждение, които могат да установят обстоятелствата, водещи до вероятност от неплатежоспособност, включително и предвиждане на допълнителни задължения на управителните органи на търговците за приемане на всички необходими действия за избягване на неплатежоспособността.

Директивата разглежда и въпросът за свръхзадължеността. Макар че, както вече беше посочено по-горе, тя не е предпоставка за откриване на производството по стабилизация, изрично се посочва, че този въпрос поражда сериозни икономически и социални затруднения. В много случаи е невъзможно да се направи ясно разграничение между дълговете, натрупани от търговеца в хода на търговската, стопанската или професионалната му дейност, и тези, натрупани извън тези дейности. Търговците трудно биха могли да се възползват ефективно от втори шанс, ако трябва да преминат през отделни производства с различни условия на достъп и срокове за опрощаване на задължения, за да бъдат опростени задълженията им, които са свързани със стопанската им дейност, и другите им задължения, натрупани извън стопанската им дейност. Поради тези причини се препоръчва на държавите членки в най-кратки срокове да започнат да прилагат разпоредбите на Директивата и за опрощаване на задължения и към потребителите⁶.

Заклучение

Целите, които се преследват с производството по стабилизация на търговеца, са предприятията, които са изпаднали в състояние на финансова нестабилност да преодолеят затрудненията и да продължават да осъществяват своята дейност, като в същото време се защитят в максимална степен интересите както на търговеца длъжник, така и на неговите кредитори. Решаването на някои от изложените в доклада проблеми е особено важно с оглед осигуряването на възможно най-лесен и ефикасен достъп до средствата за финансова стаби-

⁶ OJ L 172, 26.6.2019, pp. 18-55.

лизация. Основните усилия на законодателствата на отделните държави са насочени към установяване на общи критерии, чрез които да се предостави възможност на жизнеспособните предприятия да извършват реструктуриране и да съхранят дейността си (Бъчварова 2017: 189). В тази връзка би следвало правната регламентация да бъде прецизирана и допълнена, което е в унисон и с изискванията на европейското право.

Използвана литература

1. Евлогиева, Б. Производството по стабилизация на търговец съгласно новата Част пета на Търговския закон (<https://pluton1.com/narachnik-na-ikonomista/2017/148-broi-3-2017/1746-proizvodstvo-po-stabilizatsiya-na-targovetz-saglasno-novata-chast-peta-ot-targovskiya-zakon-boryana-evlogieva-yurist>, 30.09.2021).

2. Бъчварова, М. (2017). Понятие за неплатежоспособност и правни средства за преодоляване в търговското право. // Известия на Съюза на учените – Варна. Сер. Икономически науки, №1, с. 189-194.

Bachvarova, M. (2017). Ponyatie za neplatezhosposobnost i pravni sredstva za preodolyavane v targovskoto pravo. // Izvestiya na Sayuza na uchenite – Varna. Ser. Ikononicheski nauki, №1, s. 189-194.

3. Бъчварова, М. (2018). Процесът на конвергенция на правните системи в съвременното търговско право. // Известия, Варна: Наука и икономика, №3, с. 308-318.

Bachvarova, M. (2018). Protsesat na konvergentsia na pravните системи v savremennoto targovsko pravo // Izvestiya, Varna: Nauka I iкономика, №3, s. 308-318.

4. Генов, Т. Практически проблеми на производството по стабилизация на търговец (<https://www.kambourov.biz/bg/publications/practical-aspects-of-trader-stabilisation-proceedings>, 10.10.2021).

5. Иванов, Ал., Илиева, Р. (2013). Курс по търговски сделки и несъстоятелност. София: Сиела.

Ivanov, Al., Ilieva, R. (2013). Kurs po targovski sdelki i nesastoyatelnost. Sofia:Ciela.

6. Тянкова, Я. (2020). Производство по стабилизация. Велико Търново: Абагар.

Tyankova, Ya. (2020). Proizvodstvo po stabilizatsia. Veliko Tarnovo: Abagar.

7. Цветкова, Д. Производство по стабилизация – втори шанс за предприятията с финансови затруднения (<https://popovarnaudov.bg/statii/proizvodstvo-po-stabilizacija-vtori-shans-za-predprijatijata-s-finansovi-zatrudnenija/>, 01.10.2021).

8. Zafirova, T., Бъчварова, М. (2019). Alternatives for Maintaining the Viability of the Enterprise in Post-Crisis Phase // *Izvestia – Journal of the Union of Scientists, Varna. Economic Sciences Series*, pp. 72-80.

9. Препоръка на Съвета от 14.07. 2015 г. относно националната програма за реформи на България за 2015 г. и съдържаща становище относно Конвергентната праграма на България за 2015 г. (<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/0b74e4d9-456d-11e5-9f5a-01aa75ed71a1/language-bg>, 15.10.2021).

10. OJ L 172, 26.6.2019, pp. 18-55.

За контакти: гл. ас. д-р Милена Цветковска
Икономически университет – Варна
tsvetkovska@ue-varna.bg